

Field : Education

Type : Research Article

Recieved:12.02.2018 - *Corrected*:----- - *Accepted*:12.04.2018

Yaratıcı, Eleştirel ve Yansıtıcı Düşünme: Benzerlikler-Farklılıklar

Mehmet ALTIN, Asuman Seda SARACALOĞLU

Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Aydın, TÜRKİYE

E-Posta: mehmet.altin@adu.edu.tr

Öz

Kavram yanılgıları her yaşta ve her öğrenim kademesindeki öğrencilerde görülmektedir. Yükseköğretim seviyesinde birbirine karıştırılan kavramlardan bazıları da “yansıtıcı düşünme”, “eleştirel düşünme” ve “yaratıcı düşünme”dir. Bu çalışmadaki amaç; öğrenciler tarafından birbirine karıştırılabilen bu düşünme türleri arasındaki benzerlik ve farklılıklarını açıklamaktır. Bu araştırma nitel bir çalışmadır. YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından yaratıcı, eleştirel ve yansıtıcı düşünmeyle ilgili indirilen toplam 72 doktora tezinin ilgili bölümleri üzerinden betimsel analiz yapılmıştır. Analiz sonucu ulaşılan bulgulardan; yaratıcı, eleştirel ve yansıtıcı düşünme arasında bireyin çok yönlü olması ve bilgiyi kullanmada ve sonuca ulaşmada birden fazla yaklaşım benimsemesi gibi genel hatlarda benzerlikler taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer yandan, yaratıcı, eleştirel ve yansıtıcı düşünmenin bilgilerin kullanılmasında izlenen yollar, ortaya çıkan sonuç ve bireyin bu süreçteki rolü bakımından birbirinden ayrıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eleştirel düşünme, yansıtıcı düşünme, yaratıcı düşünme

Creative, Critical and Reflective Thinking: Similarities-Differences

Abstract

Students of all ages and at all levels of educations have misconceptions. Some of the misconceptions at higher education level are “reflective thinking”, “critical thinking” and “creative thinking”. The aim of this study is to explain the similarities and differences between three types of thinking which can be mixed by students. This research is a qualitative study. A total of 72 doctoral theses on reflective thinking, critical thinking and creative thinking have been downloaded from the national thesis database of National Council of Higher Education and analyzed through the relevant sections by the descriptive analysis. In conclusion, reflective thinking, critical thinking and creative thinking are similar in general terms of that the individual is versatile and that multiple approaches are adopted to use the knowledge and to reach the results. On the other hand, these types of thinking are different in terms of ways to use knowledge, products at the end of the process and the role of the individual in the process.

Keywords: Creative thinking, critical thinking, reflective thinking

Giriş

Kavram, bir nesnenin veya düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımıdır (TDK, 2015). Kavramların öğrenilmesi öğrencilerin geçmiş yaşantılarından getirdikleri; bilgi, tutum, beceri ve deneyimlerin yeni öğrenilen bilgilerle zihinde yapılandırılması ile gerçekleşmektedir. Farklı zihinsel yapıya sahip öğrenciler bilgiyi zihinde oluştururken bilimsel gerçeklere aykırı kavramlar geliştirebilmektedirler. Kavram yanılgıları kişisel deneyimler sonucu oluşmuş bilimsel gerçeklere aykırı olan bilim tarafından gerçekliği kanıtlanmış kavramların öğretilmesini ve öğrenilmesini engelleyici bilgiler olarak tanımlanabilir (Keçili, 2007).

Öğrencilerin sahip olduğu bu kavramlar, kendi içlerinde belirli bir bütünlük halinde olduklarından ve günlük hayattaki bazı tecrübelerinden destek aldığından değiştirilmeye ve olumlu yönde geliştirilmeye karşı dirençlidir. Bu durum, öğrencinin yanlış anlamaya sahip olduğu o kavramın ilişkili olduğu diğer kavramları öğrenmesinde de olumsuz etkiler yapmaktadır (Karataş, vd., 2003).

Yapılan araştırmalarla, öğrencilerde kavram yanılgılarının oluşumu aşağıdaki nedenlere bağlanmaktadır (Demetgül, 2001; Gökdal, 2004):

- Öğrencilerin, yeni öğrenme durumlarında, kendi ön bilgilerini kullanmalarındaki yetersizlik,
- Öğretmenlerin, öğrencilerin zihinlerinde kavramsal değişimi sağlamada başarısızlığa uğramaları,
- Kavramların öğrenciler tarafından öğrenilirken, belirli durumlarda anlam bütünlüğünün kurulamaması,
- Öğrencilere öğretilen bilgilerin eksik olması, diğer bilgilerle uyuşmaması veya karışık olması,
- Öğretilen konu içinde geçen yabancı kelimelerin çok fazla miktarda bir arada bulunması,
- Ders kitapları, öğretmen faktörü.

Kavram yanılgılarının her yaşta, her öğrenim kademesinde öğrencilerde mevcut olabileceği yapılan araştırmalarda görülmektedir. Okul öncesi çağından doktora seviyesindeki öğrenciye kadar bireylerin kavramlarla ilgili bazı yanlış bilgilere sahip oldukları, kavramları birbirine karıştırdıkları görülebilmektedir. Yükseköğretim seviyesinde birbirine karıştırılan kavramlardan bazıları da “yansıtıcı düşünme”, “eleştirel düşünme” ve “yaratıcı düşünme”dir. Bu çalışmadaki amacımız öğrenciler tarafından birbirine karıştırılabilen bu düşünme türleri arasındaki benzerlik ve farklılıklarını açıklamaktır.

Eleştirel düşünme; yorumlama, çözümlenme, değerlendirme ve çıkarım yapma ile sonuçlanan amaçlı ve organize olmuş bir yargı; bu yargının dayandığı kanıtsal, kavramsal, yöntemsel, ölçüte dayalı ve bağlamsal düşünmenin açıklanmasıdır. Eleştirel düşünmenin iki ana boyutu vardır. Bunlardan birincisi bilişsel beceri boyutu, ikincisi ise kişisel özellik boyutudur. Bu yönüyle eleştirel düşünme akıl yürütme, çıkarım yapma, ilişkilendirme ve çözümlenme gibi belli zihinsel ve entelektüel becerileri ifade eder. Eleştirel düşünme kişinin kendi düşüncesini kontrol etmeyi ve geliştirmeyi gerektirir. Eleştirel düşünmenin kişisel eğilim ve özellik boyutu vardır. Eleştirel düşünme aynı zamanda belli özelliklere sahip olmayı, belli şekilde davranmayı veya eylemde bulunmayı gerektirir. Eleştirel düşünen insan meraklı, bilgili, akla güvenen, esnek, değerlendirmede nesnel, kişisel önyargılarıyla yüzleşmede dürüst, yargı vermede sağduyulu, sorunları ve kanıtları yeniden ele alıp gözden geçirmeye istekli, sorunlar hakkında açık, karmaşık olaylarda düzenli olan, ilgili, bilgiyi araştırmada gayretli, ölçütlerin

seçiminde makul, araştırmaya odaklanmış, mümkün sonuçları araştırmada ısrarlı kişilerdir (Yazıcı, 2008; akt. Onan, 2013).

Yaratıcı düşünme; yeni fikirler oluşturma, alternatifleri arama ve bulma, yeni bir yaklaşıma uyarılma, mevcut seçenekleri keşfetme, varsayımları teşvik etme becerilerini kapsamaktadır. Yaratıcı düşünme, bir problemin çözümlerini ya da bir olgunun olası açıklamalarını şekillendirme olarak tanımlanabilir. Yaratıcı düşünmede yaratma süreci Wallas modelinde dört adımda gerçekleşmektedir (Doğan, 2011):

1. Hazırlık dönemi: Problemlere karşı bilinçli, mantıklı ve sistematik yaklaşma işlemlerini kapsar. Gereksinim ya da gerçekleştirilmek istenen şey saptanır, tanımlanır. Bilgi ya da malzeme toplanır.

2. Kuluçka dönemi: Hazırlık aşamasından sonra bireyin kendini rahatlamaya bıraktığı dönemdir. Problemlerin çözümü bilinçaltında gerçekleşir. Yeni ve orijinal görüşler ortaya çıkabilir. Bu aşama çok kısa veya çok uzun zaman alabilir. Dalgın düşünme, derin düşünme bilinçaltı süreçler, görselleştirme, duyumsama gibi yetiler iş başındadır.

3. Aydınlanma dönemi: Problemlere ilişkin çözümlerin zihinde canlandığı, belirginleştiği dönemdir. Çözümün bulunduğu aşamadır. Bu aşama anlıktır. Çözüm ya da yapılacak şey birden ortaya çıkar, gelişir.

4. Değerlendirme dönemi (sonuçların doğrulanması): Bilinçli ve mantıksal düşünmenin ağırlıklı olduğu dönemdir. Çözümler sınanır, aksaklıklar giderilir, eksikler tamamlanır. Çözümün denendiği, değerlendirildiği, gerekli son düzeltmelerin yapıldığı aşamadır.

Yansıtıcı düşünme; en genel anlamıyla, bireyin geçmiş/gelecek ve şu anda geçirdiği yaşantılar hakkında derinlemesine düşünerek, kendi öğrenme/öğretme ve düşünme sürecine ilişkin sorgulama yapma, kendini değerlendirme, bu sorgulama ve değerlendirme sonucunda ortaya çıkan sorunları çözmek için neler yapabileceğini düşünmesidir. Ünver (2011), yansıtıcı düşünmenin anlamını dört boyutta sunmuştur:

- Yansıtıcı düşünmede görüşler yalnızca basit bir biçimde sıralanmaz; görüşler arasında anlamlı ilişkilere dayanan bir ardışıklık vardır. Bir görüş kendisinden önceki görüşe dayanır ve kendisinden sonraki görüşün uygunluğuna karar verir.
- Yansıtıcı düşünmede olgular ve olaylara ilişkin duygu ve inançlar üzerinde durulur. Yansıtıcı düşünme, duyguları olumlu duruma getirme ve geliştirmeyi amaçlar.
- Yansıtıcı düşünme, inancı bazı temellere dayandırır. Algılanılan ya da düşünülen durumlar mantıksal olarak uygun olup olmama koşuluna göre kabul ya da ret edilir.
- Yansıtıcı düşünme bir inancın doğasına, koşullarına ve temellerine ilişkin bilinçli bir araştırma yapmayı gerektirir.

Amaç

Bu çalışmanın amacı, öğrenciler tarafından birbirine karıştırılabilen düşünme türlerinin benzerlik ve farklılıklarını belirtmektir. Bu amaç doğrultusunda cevaplandırılan sorular şunlardır:

1. Yaratıcı, eleştirel ve yansıtıcı düşünme arasında ne tür benzerlikler vardır?
2. Yaratıcı, eleştirel ve yansıtıcı düşünme arasında ne tür farklılıklar vardır?

Yöntem

Bu araştırma nitel bir çalışmadır. YÖK Ulusal Tez Merkezi (YÖK, 2015) veri tabanından yaratıcı, eleştirel ve yansıtıcı düşünmeyle ilgili indirilen toplam 72 doktora tezinin ilgili bölümleri üzerinden betimsel analiz yapılmıştır. Betimsel analizde elde edilen veriler, daha önceden belirlen temalara göre özetlenip yorumlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Yıldırım ve Şimşek (2008), betimsel analizi dört aşamada açıklamaktadır: betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma, tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması ve bulguların yorumlanması.

Bulgular ve Yorum

YÖK Ulusal Tez Merkezi'nden toplam 72 makale indirilip betimsel analize tabi tutulmuştur. Betimsel analizine tabi tutulan 72 makalenin içerdiği konular ise Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Makalelerin konusu

Düşünme Türleri	frekans	%
Eleştirel	37	51,38
Yaratıcı	35	48,61
Yansıtıcı	11	15,27

Tablo 1'e bakıldığında incelenen doktora tezlerinin yaklaşık yarısının eleştirel düşünme veya yaratıcı düşünme üzerine olduğu görülmektedir. Sadece 11 doktora tezi yaratıcı düşünmeye değinmiştir.

Araştırmanın ilk sorusu; "yaratıcı, eleştirel ve yansıtıcı düşünme arasında ne tür benzerlikler vardır?" şeklindedir. Bu soruyu cevaplandırmak için bu üç düşünme türünün benzerlikleri teması çerçevesinde işlenen veriler doğrultusunda ulaşılan bulgular Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Yaratıcı, eleştirel ve yansıtıcı düşünme arasındaki benzerlikler

Akıl yürütme stratejilerine dayalıdır.
Dikkatli bir biçimde odaklanma, güdülenme, sistematik ve organize olmayı gerektirir.
Ön bilgilere dayalıdır.
Bilgileri kullanmada esneklik gerektirir
Olaylar, kavramlar arasında ilişki kurmayı gerektirir.
Olaylara, kavramlara farklı açılardan bakmayı gerektirir.
Aktif katılım gerektirir.
Süreç esnasında farklı teknik ve stratejiler işe koşulur.
Tüm veriler toplanıp incelendikten sonra yargılara ulaşılır.
Her yaş ve düzeyde öğretimi yapılabilir.

Fikirlerde genellikle nicelik yerine nitelik aranır.

Yaşam boyu süren bir süreçtir.

Birey; açık görüşlü, yargılarında dürüst, bir şeyler yapmaya ve sorunları gidermeye istekli, meraklı, sürekli sorgular, bir işi uzun zamanda periyodunda çalışmada azimli, yeteneklerine güvenen, empatik, ön sezili, kendi kapasitesinin farkında olan, kendi kendini düzeltebilen, düşüncelerle bağlantı kurabilen, alçakgönüllü, önyargısız ve mantıklıdır.

Tablo 2 incelendiğinde yaratıcı, eleştirel ve yansıtıcı düşünme arasında genel hatlarda benzerlikler taşıdığı belirtilebilir. Bilgiyi kullanmada ve sonuca ulaşmada farklı yaklaşımlar benimsemeleri, bireyin çok yönlü olması bakımından benzerlikler taşıdığı görülmektedir.

Araştırmanın ikinci sorusu; “yaratıcı, eleştirel ve yansıtıcı düşünme arasında ne tür farklılıklar vardır?” şeklindedir. Bu soruyu cevaplandırmak için bu üç düşünme türünün farklılıkları teması çerçevesinde işlenen veriler doğrultusunda ulaşılan bulgular Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Yaratıcı, eleştirel ve yansıtıcı düşünme arasındaki farklılıklar

Yaratıcı	Eleştirel	Yansıtıcı
Yansıtıcı düşünmenin ürünü sayılabilir.	Yansıtıcı düşünmenin ürünü sayılabilir.	Her iki düşünceyi de barındıran daha kapsamlı düşünme biçimidir.
Sürecin işlevselliğini ortaya çıkardığı ürün ile sınırlıdır.	Herhangi bir sürecin işlevselliğini farklı açılardan sorgular, değerlendirir.	Kendi öğrenme süreçlerine ilişkin sorgulama vardır.
Varsayımda/fikirde bulunulur ve bu varsayımlar/fikirler sınırlıdır.	Varsayımda/fikirde bulunulacağı gibi yapılmış varsayımı/fikri değerlendirilir; sınama amacı güdülmez.	Varsayımda/fikirde bulunulacağı gibi yapılmış varsayım/fikir değerlendirilir ve sınama durumuna geçilebilir.
Özgün ürün ortaya çıkar.	Var olan değerlendirilir.	Kendini değerlendirme vardır.
Alışılmışın dışında tutum sergilenir.	Bilimsel ve doğrulanmış yollar izlenir.	Sahip olduğu bilgilere dayanarak eleştirme ya da yaratma durumuna geçer.
Hayal gücü kullanılır.	Kanıtlara/nesnel sonuçlara dayalıdır.	Hem kanıtlar hem hayal gücü vardır.
Yargı ve değer eğilimler estetiğe kaymaktadır.	Bilimsellik ve nesnellikten uzaklaşmaz.	Hem öznel hem nesnel ölçütler kullanılır.
Diğerlerine göre fazla disipline değildir.	Disipline edilmiş bir düşünme biçimidir.	Disipline edilmiş bir düşünme biçimidir.
Süreç sonunda ürünün ne zaman çıkacağı kestirilemez.	Zaman planlaması yapılır.	Eleştiri boyutuna geçildiğinde zaman

		planlaması yapılır.
Daha çok bütüncül düşünmeyi gerektirir.	Daha çok sınıflama, analiz, ayırt etme, yordama gibi düşünme becerilerini kullanır.	Birçok düşünme becerisini süreçte kullanır.
Acemi ve deneyimsiz bireyler olabilir.	Eleştirme kriterlerine hâkim bireylerdir.	Bilgileri nasıl kullanacağını bilen bireylerdir.
Kendi kendine yeterli, kendi doğrularıyla hareket edebilen bireylerdir.	Diğer insanların kesin bir dil kullanmasını, bir sorunun ya da iddianın açık olarak ifade edilmesini isteyen bireylerdir.	Kendi kendine yeterli, kendi doğrularıyla hareket edebilen bireylerdir.
Yalnız kalmaya istekli, içe dönük bireylerdir.	Diğerleriyle iletişim kurabilen ve onları yönetebilen bireylerdir.	Yalnız kalmaya istekli, içe dönük bireylerdir.
Başarıya eğimli benmerkezci bireylerdir	Diğerleriyle anlaşmada başarılı olmak için uzlaşmaya gidebilen bireylerdir.	Başarıya eğimli benmerkezci bireylerdir.

Tablo 3 incelendiğinde yaratıcı, eleştirel ve yansıtıcı düşünmenin bilgilerin kullanılmasında izlenen yollar, ortaya çıkan sonuç ve bireyin bu süreçteki rolü bakımından birbirinden ayrıldığı görülmektedir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu çalışmadaki amaç; öğrenciler tarafından birbirine karıştırılabilen düşünme türleri arasındaki benzerlik ve farklılıklarını açıklamaktır. Bu amaçla incelenen doktora tezlerinin yaklaşık yarısının eleştirel düşünme veya yaratıcı düşünme üzerine olduğu ancak sadece 11 doktora tezinde yaratıcı düşünmeye değinildiği görülmektedir. Yansıtıcı düşünme alanında alanyazında eksiklikler olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmanın ilk sorusu; “yaratıcı, eleştirel ve yansıtıcı düşünme arasında ne tür benzerlikler vardır?” şeklindedir. Bulgular incelendiğinde yaratıcı, eleştirel ve yansıtıcı düşünme arasında genel hatlarda benzerlikler taşıdığı görülmektedir. Bu üç düşünme türünün bilgiyi kullanmada ve sonuca ulaşmada farklı yaklaşımlar benimsemeleri, bireyin çok yönlü olması bakımından benzerlikler taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Doğan (2011), özellikle eğitim ve psikoloji alanyazınında, “bilimsel düşünme”, “mantıklı düşünme”, “ıraksak düşünme”, “yansıtıcı düşünme”, “üretici düşünme”, “eleştirel düşünme”, “yaratıcı düşünme” vb. terimlere sık rastlandığını ve bunlar üzerinde deneysel çalışmalar da dahil çeşitli araştırmalar yapıldığını belirtmektedir. Doğan’a göre (2011) yaratıcı düşünme biçimi dışarıda tutulduğunda geriye kalan düşünme biçimleri arasında küçük farklar bulunmaktadır. Çoğunlukla aynı anlama gelmeseler bile birçok boyutta örtüşebilecekleri bir bağlamda kullanıldıklarına sık sık rastlanmaktadır. Kullanılacak terimin seçilişini etkileyen ise, çalışma alanı, araştırmacının eğilimleri ve eğitimsel ara planı gibi değişkenler olabilir.

Ersözölü (2008), yansıtıcı düşünmenin diğer düşünme becerilerinden bağımsız olmadığını; yansıtıcı düşünmenin problem çözme, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, biliş ötesi düşünme gibi düşünme becerilerini de geliştirdiğini belirtmektedir. Wilson ve Jan'a göre (1993; akt. Ersözölü, 2008), yansıtıcı düşünebilen bir birey kendini sorgular, eleştirel düşünme becerileri olan incelemeyi, açıklamayı, örgütlemeyi, sebebini bulmayı, analiz etmeyi, genelleştirmeyi, varsayım geliştirmeyi, tahmin etmeyi, değerlendirmeyi, sentez yapmayı kullanabilir; yaratıcı düşünme becerileri olan yeni fikirler üretebilmeyi, alternatifleri bulabilmeyi, uyarlayabilmeyi, seçenekleri keşfedebilmeyi, varsayımlar ortaya atabilmeyi başarır; biliş ötesi düşünme becerileri olan karar verme, uygun stratejileri seçme, kendini değerlendirme, kendi amaçlarını oluşturma (planlama yapma), kendi amaçlarını harekete geçirme gibi becerileri kullanabilir. Yansıtıcı düşünme bazen bireyin yaratıcı düşünmesine yol açabilir. Yansıtıcı düşünmenin soru sorma ve değerlendirme becerileri; eleştirel düşünmenin örgütleme, sebebi bulma, varsayım geliştirme, tahmin etme becerilerini içine alır. Yansıtıcı ve biliş ötesi düşünme; bireyin kendi düşünmesi hakkında düşünmesini, öğrenmesi hakkında düşünmesini, önceki yaşantılarla bağlantı kurmayı ve kendini değerlendirmeyi içerir.

Araştırmanın ikinci sorusu; “yaratıcı, eleştirel ve yansıtıcı düşünme arasında ne tür farklılıklar vardır?” şeklindedir. Yaratıcı, eleştirel ve yansıtıcı düşünmenin bilgilerin kullanılmasında izlenen yollar, ortaya çıkan sonuç ve bireyin bu süreçteki rolü bakımından birbirinden ayrıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Iowa eğitim bölümüne göre düşünce basit (temel), eleştirel ve yaratıcı düşünce olarak üç başlık altında incelenmektedir ve eleştirel ve yaratıcı düşüncenin birbirinden farklı olduğu vurgulanmaktadır (Doğan, 2011).

Araştırmanın sonuçları dikkate alındığında yansıtıcı düşünmeyle ilgili çalışmaların artırılması önerilmektedir. Ayrıca yansıtıcı, yaratıcı ve eleştirel düşünmenin eğitim ortamlarında uygulanmasında ortaya çıkan benzer ve farklı durumlar üzerine nitel bir araştırma gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Doğan, N. (2011). Yaratıcı Düşünme ve Yaratıcılık. Demirel, Ö. (Ed.), *Eğitimde Yeni Yönelimler* içinde (167-196). Ankara: Pegem Akademi.
- Ersözlü, ZN. (2008). Yansıtıcı Düşünmeyi Geliştirici Etkinliklerin İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersindeki Akademik Başarılarına ve Tutumlarına Etkisi. Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Gökdal, N. (2004). İlköğretim 8. Sınıf ve Ortaöğretim 11. Sınıf Öğrencilerinin Alan ve Hacim Konularındaki Kavram Yanılgıları, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 222s.
- Karatas, FÖ., Köse, S., Costu, B. (2003). Öğrenci Yanılgılarını ve Anlama Düzeylerini Belirlemede Kullanılan iki Aşamalı Testler, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi , 1, 13, 54 – 69.
- Keçeli, V. (2007). Karmaşık Sayılarda Kavram Yanılgısı ve Hata ile Tutum Arasındaki İlişki. Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Onan, B. (2013). *Dil Eğitiminin Temel Kavramları*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- TDK (2015). <http://www.tdk.gov.tr/> sitesinden 04.01.2015 tarihinde indirilmiştir.
- Ünver, G. (2011). Yansıtıcı Düşünme. Demirel, Ö. (Ed.), *Eğitimde Yeni Yönelimler* içinde (137-148). Ankara: Pegem Akademi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (6. Baskı)*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- YÖK (2015). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> sitesinden 03.01.2015 tarihinde indirilmiştir.